

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

ידא מיי פ"א מהלכות
פרה אלוהה הלכה ג סג
ערק ש"ס

פניני רש"י

יום הבראתו כיום
הולדו. ממתינו לו כיום
הולדו:

(שבת ק"ג).
ערל מקבל הזאה. כל שיש
לו טהרה. כחולה וכו' שנית
מקוה יש לו טומאה ועובד
טובים שאין לו טהרה אין
מקבל טומאה והא דלמאן
במס' ימות כפי העלל (דף
ט"ז:) על מקבל הזאה כגון
ערל ישראל שלל ימול
שמו אחי מממת מילה
אל על עובד כוכבים לא...
(יורד פ"א).
עטרה. היא שפה גבוהה
ומקפת את הגד קטני
וממנה משפך ויורד
לראשו:
(שבת ק"ג).

תוס' ישנים

לא עדיף יום הבראתו מיום
הולדו והא דקאמר יום
הבראתו כיום הולדו היינו
לענין דעדיף להמתין בשעה:
ערל מקבל הזאה פ"י ערל
שנטמא במת מקבל
הזאה ואצטרך ל"י עקיבא
דאמר דמריב ערל שנטמא
וידאי דרין דגם לאחא הזאה
הוי ערל הוי לעולם כי טמא
קודם הזאה:
א"כ מאי שוב. ופריך תלמודא
ומאי שנית וימני
לאקושי סוף מילה לחתול
מילה וכו'. ר"מ א"כ טאי שוב
ומאי שנית ונריי ודלמא
לאקושי סוף מילה לחתול
מילה לא נהרא דמי
תלמודא לא משני מרין מן
הקושיא דקאמר ודלמא
לאקושי כל נראה כפי קמא:

ואיבעית אימא הני מילי אימא דלא מעורה. פי' שהטבור
אין מעורה לאלמו אבל מעורה מחייל חיי ממנה שאמו
אוכלת: **ערל** מקבל הזאה שכן מצינו בו.
כרין למה לא יקבל הזאה אפילו לרבי עקיבא דמרבנן (לעיל דף ע"ג.)
לערל כי טמא דהא טמא מקבל הזאה
כדלמך בפרק דס טטאל (נזמים דף
ג.) מי טטאל שנטמאו מטהרין שהרי
גדה מוזין עליה והיא טהורה:

ודלמא פסח הבא בטומאה
הוה. תימנה אס כן קרא למה לי
דבפרק בתרא דזבחים (דף ק"ח).
דייק רבי שמעון דאף כבוד לא
הקריבו אלף פסחים וחזות הקבוע
להם זמן מדכתיב (יהושע ה"א) ויעשו
את הפסח בגלגל למה לי קרא אלף
הא קמשמע לן דמריב דהוי כעין
פסח קריב דלאו כעין פסח לא קריב
ורבנן הוא מביעי ליה כד' יומן
משום רבי גנאה דערל מקבל הזאה
ואמר רבינו יצחק דעדיפא קמשיני
הכא דמניא כהדיא שעשו פסחים
בטהרה: **לא** ניתנה פריעת מילה
לאברהם אבינו. ומ"מ אברהם פרע
מילתו אע"ג דלא נטטויה כדלמך
בב"ר (פ"ב) (ד"ד) (מ"ו) דאפי' עירוב
מבטלין קיים ור"מ אס לא ניתנה
פריעה עד יהושע היכי גמרינן מיניה
הא כתיב (ויקרא כ"ו) אלה המזלות
שאינן רשאי לחדש דבר מעמתה:
ויש לומר דהלכה למשה מסיני הוא
ויהושע אסמכיה אקרא:

בקונטרס גרס אב בן מאי שוב.
ומאי שנית בעיה בלפני
נפשה היא ומשני לאקושי ול"ג אלף
לאקושי ולא ודלמא ור"מ מפרש דמלא
שוב ומאי שנית כולה חדא מילתא
היא ונרסין ודלמא לאקושי כ'י
ולהכי אסא ולא לפריעה ולג"י זו לא
משני במסקנא מידי אהך קושיא:

סוף מילה ב"י. אהך ב"י יצחק
הלכן דהכא דריש משנית לזיין
המעכבין את המילה והתם (לקמן
דף ע"ג.) דרשי המול ימול לזיין כ'י
ומיך ר"מ דהכא לזיין המעכבין
את הפריעה קאמר ולר"י נראה
דאע"ג דננטויה אברהם על הליזין
דריש להו שפיר מקרא דיהושע דהא
כי פריך נמי דלמא אהך דלא מהול
אין שום חדוש בקרא דיהושע אלף
מה שכבר נטטויה חתלה וחס תאמר
אס כן שוב נמי דאייירי בפריעה נמי
למימר דננטויה אברהם והיכי מוכח
מינה דלא ניתנה פריעה לאברהם
יש לומר דאין לנו לומר שנטטויה

אלף מאי דכתיב ביה כהדיא כגון לזיין דדרשינן מהמול ימול דמשמע
דלזיין אסא ולא לפריעה דהמול ימול משמע דבר המעכב גוף המילה
וה"ק לא ניתנה פריעה לאברהם כיון דלא כתיב כהדיא אלף ליהושע:
מאי טעמא לא מהול. משמע דלא מהול כלל ובפרקי דר' אליעזר
(פ"ב) (ט) משמע שמלו דקאמר מי מנה עפר יעקב ראה כל
המדבר שהיה מלא מערלותיהן של ישראל ובמגלת סתרים דרבינו
נסימ נמי משמע שמלו ולא פירו דכתב בהו כל אותן ארבעים
שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעים מפני עיני הדריך:

מאי טעמא לא מהול ב"י. ואס תאמר ואין היו אוכלים קדשים
או אפילו בשר כלל כיון שלא מלו שלא הותר להם בשר
תאזה אלף על ידי שלמים וערל אסור בקדשים ואפילו אס מלו
ולא פירו כמו שמשמע בפרקי דרבי אליעזר ובמגלת סתרים מ"מ
היאך מדקדק דערל מקבל הזאה מאבותינו וי"ל דיוצאי מצרים
אלו קדשים אלף בשר תאזה היו מותרים שלא נאקרה להם מאחר שאין יכולין לאכול קדשים מידי דהוה אלף ואילו הדיכא
ללא אפשר בהקדשה שרי בשר תאזה כדפירש בפ"ק דחולין (דף ט"ו) (נ"ט):

מעת לעת. כגון שחלמנו חמה אחר חלום היום זה ח' ימים: והתני
לודאה. שם חס: יום הבראתו כיום הולדו. לרין לא בעינן שמונה
ימים: מאי לאו. הכי קאמר מה יום הולדו לא בעינן מעת לעת
אף יום הבראה לא בעי מעת לעת: לא עדיף יום הבראתו ב"י.

והא דתנא לודאה יום הבראתו כיום
הולדו הא אסא לאו מה יום הולדו לא בעינן מעת לעת
לעת אף יום הבראתו לא בעינן מעת לעת לא
עדיף יום הבראתו מיום הולדו דאילו יום
הולדו לא בעינן מעת לעת ואילו יום הבראתו
בעינן מעת לעת רב פפא אמר כגון דכאיב
ליה עיניה לינוקא ואיתפח ביני וביני רבא
אמר כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית
האסורין רב כהנא בריה דרב נחמיה אמר
כגון טומטום שנקרע ונמצא זכר ביני וביני
רב שרביא אמר כגון שהוציא ראשו הוין
לפרוודור ומי חיי (והתניא) כיון שיצא לאויר
העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח שאלמלא
כן אין יכול לחיות אפילו שעה אחת הכא
במאי עסקינן כגון דזנתיה אישתא אישתא
דמאן אילימא אישתא ידידה אי הכי כל
שבועה בעי אלא דזנתיה אישתא דאימיה
ואיבעית אימא ה"מ הדיכא דלא מעווי אבל
הדיכא דמעווי מחייל חיי (אמר ר' יוחנן משום
באבותינו שקבלו הזאה כשהן ערלים
שנאמר ויהעם עלו מן הירדן בעשור לחדש
הראשון בעשרה לא מהילי משום חולשא
דאורחא הזאה אימת עביד להו לאו כשהן
ערלים ודלמא לא עבוד פסח כלל לא ס"ד
דכתיב ויעשו את הפסח מתקוף לה מר
וזמא ודלמא פסח הבא בטומאה היה
א"ל רב אשי תניא בהדיא מלו וטבלו ועשו
פסחיהן במהרה אמר רבה בר רב אשי
רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו
שנאמר לבעת ההיא אמר ה' אל יהושע
עשה לך חרבות צורים וגו' ודלמא אהך דלא
מהול דכתיב כ'י מולים היו כל העם היוצאים
וכל העם היולדים וגו' א"כ מאי שוב אלא
לאו לפריעה ומאי שנית לאקושי סוף מילה
לתחלת מילה מה תחלת מילה מעכבת אף סוף
מילה מעכבין בו דתנן (אלו הן ציצין המעכבין
את המילה בשר החופה את [רוב] העמרה
ואין אוכל בתרומה) אמר רבינא ואיתימא רב
ירמיה בר אבא אמר רב "בשר החופה את
רוב גובהה של עמרה ובמדבר מאי טעמא לא
מהול איבעית אימא משום חולשא דאורחא
ואיבעית

לאחר מילה נמלאת הזאה שניה מחוסרת זמן ואית דמפרש להו הזאה
משום דכל הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר ולא מילתא היא דהא
אמר רבי יוחנן בפרק האשה במסכת פסחים (דף ט"ז.) לא שנו אלף
ערל עובד כוכבים אבל ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל מיד את
פסחו לערב ולשון ראשון שמתמי מפי (ה) האקן: א"כ מאי שוב.
דמשמע זמנא אחרתיה אלף לאו ש"מ לפריעה: ורמאי שנית. השתא
דדרשת שוב שנית מאי מדרוש ביה: ל"א מאי שוב ומאי שנית אלף
לאו לפריעה ולהאי לישנא גרסינן ודלמא לאקושי סוף מילה כ'י ולא
לפריעה אסא אלף לעיכוב (ז): סוף מילה. לזיין ששתיירו שלא
חמך כל הערלה: את רוב גובהה. אע"ג דאין רוב הקיפיה:
רוח

גמ' (ב) שנת קלו.
(ג) ונבדלתי לא מלאכי
אלה רבי שמלאי דריש הכי
גמ' (ד) וכן מלת והתניא
שני מקוון ואולי ז"ל
והיתמרו (א) גמ' (ג)
(ד) ונבדלתי (ה) שנת
קלו. לעיל מו: (ו) ז"ל ואמר
(ז) לעיל מו: שנת קלו.
(ח) וכן הוא להדיא
גמ' מלא דלן יומא כמ: קיים
אברהם אבינו אפילו ערובי
מבטלין (ט) שנת קלו.

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה הזאה וכו'
מפי מורי חוקן:
(ג) ד"ה ל"א מאי וכו'
אלף לעיכוב סוף מילה
הכ"ד וכו' מ"ה סוף
מילה:

תורה אור

גמ' או יהעם עלו מן
הירדן בעשור לחדש
הראשון ויחגו בגלגל
קמיה מן הירדן:
(יהושע ז, ט)
והתנו בני ישראל בגלגל
ועשו את הפסח
הראשון ויחגו בגלגל
בערב בערבות ירדן:
(יהושע ז, ט)
והתנו בני ישראל בגלגל
ועשו את הפסח
הראשון ויחגו בגלגל
בערב בערבות ירדן:
(יהושע ז, ט)
והתנו בני ישראל בגלגל
ועשו את הפסח
הראשון ויחגו בגלגל
בערב בערבות ירדן:
(יהושע ז, ט)

ד' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)
ר' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)

ר' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)
ר' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)
ר' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)

ר' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)
ר' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)
ר' מ"ה ד'י ד'י ד'י
הקיים וכן העם היצאים
ממצרים בדרך צבאית
מבצרים לא מלו:
(יהושע ז, ט)

מסוס

אין נימול אלא ביום. הקשה הר"ר אפרים לראמ"א איתריך פ"ק דקידושין (דף כט. וס) אותו ולא אותה לשה לא מחייב לנול את בנה תפוק לי דהוי מלות עשה שהזמן גרמא זיוס ולא צלילה דמהאי טעמא פטרינן אשה מלילית וי"ל דל"י אלעזר ברבי שמעון איתריך והא דנימול לשה לשה לא תשיב זמן גרמא כיון דמשמונה ואילך כל שעתא זמנו הוא"ט:

בדבר דרשינן וביוב. אע"ג דמלכותי מ' ימים לרשינן (שבת דף קנב.) ולא לילות וזיוס לרשינן (ס) אפילו בשבת מ"מ ספיר דריש מו"ק דזיוס לרביי כל הני דאין נימולין אלא זיוס:

שלא בזמנו נשרף בין ביום בין בלילה. וא"ת הא (ד) לרשינן איתן בקד שני על שריפתו וכיון דשלא בזמנו הוא למה לר"ך להמתין עד הבקר ישרפו בנזילת יו"ט וכבר נעשה נותר מקודם ויש לומר דכיון דלא אפשר לשרפו ביו"ט קבע זמנו בקד שני: **שהזהר בוי.** איתריך לאשמעינן דהזאה כשרה אע"ג דאסור בתרומה וקדשים כי טמא:

שמותר בנגיעה דתרומה אינו דין שמותר בפרה. וא"ת מחוסר כפרה יוכיח שמותר בתרומה ואסור בפרה וי"ל דמה למחוסר כפרה שכן אסור בנגיעת קדשים ואיכא למיעבד ק"ו מתרייהי מה טבול יוס שאסור בנגיעת תרומה וקדשים מותר בפרה ערל שמותר בנגיעת תרומה וקדשים כו' דמו ליכא מחוסר כפרה יוכיח:

התם משום דמאיה. ואפי' רבנן מודו התם דפטור ואם תאמר בפ"ק דמגינה (דף ד. וס) למה לן זכורך למעוטי טומטום ואנדורוגינוס כשזילין מבחון חיפוק לי דערל הוא דפטור וי"ל דטומטום כיון דלא אפשר לנול לא מאיה ולא מיפטור מטעם ערל א"כ ה"פ התם משום דמאיה ומשיב התם לר' עקיבא ערל כי טמא אכל לרבנן לא ולרבנן איתריך וזכורך למעוטי טומטום: **הו"ף מדיש.** פי' הקונט' דרשינן ואסף איש ולא קטן ואי אפשר לומר כן דפרק טרף בקלפי (יומא דף ג. וס) דריש כה"ל איש להכשיר ז"ס טהור להכשיר האשה והניח מי שז' צד דעת הניח פרט לנש"ו: **הג"ך דפסולין התם בשרים הבא.** ומכשיר טפי בקטן משום דלחי נכלל איש: **דשק"ך** חד ויהיב חד. פי' אותו שנותן האסור בתוך מי טמא הוא עמנו יערב המים והאסור יחד: **וּבְרַחֵן** ולא ונתנה. קרא ימירא קדוש ולא דריש מדכתב ונתן ולא ונתנה שרי כל התורה בלשון זכר נאמרה:

אמר לך א"כ נימא (ב) קרא ולקח מאי ולקחו דאפי' הג"ך דפסולין התם כשרים הכא אי הכי אשה נמי ונתן ולא ונתנה ורבנן אי כתיב ולקח ונתן הוה אמינא שקיל חד ויהיב חד וכתב רחמנא ולקחו ואי כתב רחמנא ולקחו ונתנו ה"א דשקלי תרי ויהיב תרי כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפי' שקלי תרי ויהיב חד והוה

הכי (ג) הכא משום חומרא דפרה היא אכל לענין מנע תרומה ערל מותר: דמאיה. ליראות ליראות רבנן דאפילו לא לעיל באנדורוגינוס: **הכל בשרים.** כל הטורחים כשרין לקדש מי טמא דר' עקיבא ונתן אסופת אפרה כתיב הך עבודה דקידוש ואין עבודה האשה וליכא למדרש איכא איש ולא אשה טהור ואפי' קטן דלאמר בפרק טרף בקלפי (שם דף מג.) כל הפרשה כולה משמע מוליא מיד משמע (א) וע"כ סוגיא (ב) דשמעתא הכי איתא התם: **אם בן.** דהואו אסופה נקט לגבי מקדש לכתוב ולקח לטמא כי היכי דכתב באסופה ואסף לשון יחיד: אפילו הג"ך דפסולין התם. כגון קטן: דשקל חד. אפרה ויהיב חד מים: הטהור

בדבר דרשינן וביוב. וי"ל ימירא דמלי למכתב זיוס השמיני נימול וכתוב (ויקרא יב) וזיוס לאיתויי מילה שלח בזמנה ואע"ג דמקטן מהכא לא מיתרבי דהא מדרבנן הוא וכתב נמי תקיפה רבנן שעברה זמנו ומתדבי ואע"ג דשלא בזמנו הוא האי נמי תקיפה רבנן

כעין דאורייתא: **ומדבר לא דרשינן וביוב.** ולא גמרינן מיניה קטן שעברה זמנו ונימול אפי' צלילה וכ"ש משוך דמדרבנן הוא: **כי הא דרבנן.** צמיונתא לזוהיה ר' אלעזר לרבי יוחנן דקטן שעברה זמנו מוזיוס השמיני איתרבי דאיו נימול אלא זיוס: **נותר בזמנו.** זיוס שנעשה נותר אין נשרף אלא זיוס דכתיב

(ויקרא א) זיוס השלישי: **שלא בזמנו.** ששה שריפתו: **לתשעה לעשרה** לז"א לז"ב. כדקמי צפ"ר אליעזר במסכת שבת (דף קנב.) נולד בין השמשות נימול לתשעה בין השמשות של ע"ס נימול לעשרה חל יו"ט לאחר השבת נימול לז"א שני יו"ט של ר"ה נימול לז"ב: **ואפילו למאן דלא דריש** וי"ד. כגון ר' אלעזר ברבי שמעון דלאמר לעיל שלא בזמנו נימול אפילו צלילה: וי"ז וה"א. כגון והטור

איכא ו"ה ימירא: **ראיתי לכן פדת.** ראיתי את פדת שיושב ודורש את מקראות הללו כמשה מפי הגבורה בלשון תנאים רבי אלעזר בן פדת לאו תנא היה ואמורא היה תלמידו של רבי יוחנן והוא רבי אלעזר קסם דמייירי בכל הש"ס בגמ' ורבי אלעזר קסם דמשה דמשה ובריימא הוא רבי אלעזר בן שמעון: **תנייה.** לתורת כהנים: **טבול יום אסור בתרומה.** לקמן בבאי פירקא (דף עז.) קרלי דרשינן: **זוותר להזאה.** להזות על טמא מת כדלאמר לקמן בשמעתין לימד על טבול יום שכשר צפרה:

אנן באכילה קאמרינן. צמיה וזי אן לאכילה דפרה דלומה קמרינן ליה דמפירון תאמר בערל שאסור באכילת מעשר לפיכך אסור צפרה: **לנגיעה.** בעלמא קשרינן ליה ובנגיעה ליכא לאקשווי תאמר בערל שאסור בנגיעת מעשר דהא אפילו בנגיעת קדשים מותר והכי דרשינן ומה טבול יוס שאסור בנגיעה דתרומה כדגמרינן לקמן (דף עה.) מצמיס יוצא וטמא עד הערב והכל נגיעה היא דכלי משתעי קרא וקאמר דעבי הערב שמש: **מותר בהזאה.** דפרה: ערל שמותר בוי: **שקדוש.** שערב אפר צמיס: **אנדורוגינוס.** מהול שקידש קידושו שער שאפי' אשה כשרה לקדש לרבנן ולקמן ילפינן טעמייהו: **רבי עקיבא.** צריש פירקין (דף ע.) איש איש מזרע אהרן וגו'. מדרבי לערל גבי טמאים שמע מינה דכי הדדי נינהו ואפילו לנגיעה דתרומה אסור: **לא לישתמיש.** אם איתא דר' עקיבא לכל מיני ערל כטמא משוי ליה לא לישתמיש תנא בעלמא ליתמי לענין מנע טומאות הערל והטמא כי הדדי ונימא ר"ע היא מדלא אשכחן

הנהרות הב"ח (ב) גמ' א"כ נימא בהאי קרא ליקח: (ג) רש"י ד"ה לא לישתמיש וכו' מדלא אשכחן הכי שמען מירב הכא משום: (א) ד"ה הך דפסוליס וכו' מנע משמע ויבולה סוגיא דפרשתא כזי איתא התם. י"ב וע"כ בפרש"י דף מ"ג על איש טהור דכתיב גבי הוה לר"ך למדרש משן הסיק דהרשה דכתיב הקודם כדי להיות משמע מוליא מיד משמע דל"כ לישתמוק מינה ע"כ וכו' הכא: (ד) תרומ' ד"ה שלא וכו' הך דדרשינן:

הנהרות
גמ' ואודו לטעמייהו דתנן הכל כשרים בוי. כ"ל:

תרומ' ד"ה שמותר. ליכא למימר מחוסר. כ"ל. וכו' דפרס וי"א: (ע"כ) ד"ה ונתן. ז"ל קודם ד"ה דשקיל: (כ"ס מדעסו)

תורה אור
גמ' או איש איש מירע אהרן והוא צרוע או זב פקדשים לא יאכל עד אשר יתקדש וינגע בקדש ויבא נפש או איש אשר יתקדש מנגד שכתב וי"ע: (ויקרא כב. ד) וי"ע: **וְיִקְחוּ לְטָבַח מִבְּשַׂר שְׂרֵפֹת הַחַטָּאת וְיִתְּנוּ לְעֹלֵי מִים חַיִּים אֶל הַקָּדִי:** (מגילת יו. ט.) רש"י ג' וזיוס השמיני יבוא בשר ערל: (ויקרא יב. א) וְהִזְתִּיר מִבְּשַׂר הַתְּבָבָה בְּיָמֵי הַשְּׂלֵשִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל: (ויקרא יב. א)

גמ' (א) [לגל ס: וס"ג] (ב) ערין ג. (ג) [מספספא דפיה פי"ד] (ד) מגינה ד: (ה) [לגל ע. לקמן עז.] (ו) [מגינה סס] (ז) שנת קל. יומא מג. ערין ג. פרה פ"ה מ"ד (ח) דפרשתא רש"י (ט) דפרשתא רש"י (ט) [וע"ע חוס' מגילת כ. ד"ה דכתיב] (י) [שנת כ: ד:]

הנהרות הב"ח

(א) גמ' א"כ נימא בהאי קרא ליקח: (ב) רש"י ד"ה לא לישתמיש וכו' מדלא אשכחן הכי שמען מירב הכא משום: (ג) ד"ה הך דפסוליס וכו' מנע משמע ויבולה סוגיא דפרשתא כזי איתא התם. י"ב וע"כ בפרש"י דף מ"ג על איש טהור דכתיב גבי הוה לר"ך למדרש משן הסיק דהרשה דכתיב הקודם כדי להיות משמע מוליא מיד משמע דל"כ לישתמוק מינה ע"כ וכו' הכא: (ד) תרומ' ד"ה שלא וכו' הך דדרשינן:

הנהרות

גמ' ואודו לטעמייהו דתנן הכל כשרים בוי. כ"ל: (כ"ס) תרומ' ד"ה שמותר. ליכא למימר מחוסר. כ"ל. וכו' דפרס וי"א: (ע"כ) ד"ה ונתן. ז"ל קודם ד"ה דשקיל: (כ"ס מדעסו)

תורה אור

גמ' או איש איש מירע אהרן והוא צרוע או זב פקדשים לא יאכל עד אשר יתקדש וינגע בקדש ויבא נפש או איש אשר יתקדש מנגד שכתב וי"ע: (ויקרא כב. ד) וי"ע: **וְיִקְחוּ לְטָבַח מִבְּשַׂר שְׂרֵפֹת הַחַטָּאת וְיִתְּנוּ לְעֹלֵי מִים חַיִּים אֶל הַקָּדִי:** (מגילת יו. ט.) רש"י ג' וזיוס השמיני יבוא בשר ערל: (ויקרא יב. א) וְהִזְתִּיר מִבְּשַׂר הַתְּבָבָה בְּיָמֵי הַשְּׂלֵשִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל: (ויקרא יב. א)

הכי (ב) הכא משום חומרא דפרה היא אכל לענין מנע תרומה ערל מותר: דמאיה. ליראות ליראות רבנן דאפילו לא לעיל באנדורוגינוס: **הכל בשרים.** כל הטורחים כשרין לקדש מי טמא דר' עקיבא ונתן אסופת אפרה כתיב הך עבודה דקידוש ואין עבודה האשה וליכא למדרש איכא איש ולא אשה טהור ואפי' קטן דלאמר בפרק טרף בקלפי (שם דף מג.) כל הפרשה כולה משמע מוליא מיד משמע (א) וע"כ סוגיא (ב) דשמעתא הכי איתא התם: **אם בן.** דהואו אסופה נקט לגבי מקדש לכתוב ולקח לטמא כי היכי דכתב באסופה ואסף לשון יחיד: אפילו הג"ך דפסולין התם. כגון קטן: דשקל חד. אפרה ויהיב חד מים: הטהור

משך

לך יך

חכמה

אברהם יכלה לראות אף בחו"ל. ולכן אמר על כן קרא לבאר באר לחי רואי. שהואיל שהיה על המעין מקום טהור לכן זכתה אף בחו"ל וכמו שאמרו שם אעפ"י כן לא נדבר אהו אלא על המים והבאר גרם לזה ודו"ק.

והי' תמים במלות מילה שכ"ז שהעלה כך אתה בעל מוס לפני רש"י. ולפי זה למדנו מזה דכמו דבעל מוס מחלל עבודה כן ערל בעל מוס הוי. ומחלל עבודה וגם בצמה פסול בעל מוס להקריבו וזה נכון ורצ חסדא אמר זבחים כ"א דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו כו' שמפרש שזה קאי על שלא יסתכל באילטגנינות שלו כדפרשו בסוף פי"ג דנדריס ועיי' רמב"ן ודו"ק היטב ורבינו בהל' ביהת מקדש כתב דהוא כזר ולפי"ז היה ל"ל כשר בצמה.

ויפ"ר אברהם על פניו. ממורא השכינה שער שלא מל לא היה זו כח לעמוד ורוה"ק נלבת עליו. רש"י בשם חז"ל. ופירושו על דרך מה דאיתא במסכת יבמות דערל אסור לאכול ולסוך בתרומה רק שלא בזמנה קודם ח' אינה ערלה בן פשיטא לירושלמי וכן פסק רבינו הרמב"ם. ודוקא קודם שמונה דלא הוה כיוולא זו בר מילה בשום מקום אבל בל"ז אף עומטוס שאינו מחוייב ליקרע ולימול מקרי ערל עיי"ש בתוס' דף ע"ג. ולכן קודם הוזכר לוי השם למול אלל שום נברא לא היתה מאוסה הערלה והיה עומד ושכינה עומד עליו אבל כיון שאמר לו היה תמים ואתנה בריתי כו' ונלטוה לימול שוב הוה ערלה ומעכבא ומאוסה הערלה ומש"ה יפול על פניו וזה נכון ודו"ק: **והיית** לאב המון גויס יתכן כי אברהם מסר נפשו באור כשדים ונחשב כמותא עבור פרוסוס דיעותיו בכפירה צע"ז ובטול האלילים. אמנם לא היה יכול להוכיח לבאי עולם מה שנתאמת אללו שהי"ת משגיח בפרטיות ומתראה לבחיריו בשפע נבואה פרטית להשגיח בפרט וללוות האדם על מלה פרטית חוקיית לכן במלות מילה שכל נפשות כל צ"צ וכפש עלמו הראה שמאומת אללו בלא פקפוק הנבואה וההשגחה האלקית בפרט לכן אמר כי עכשיו עיי' המולו את עלמו וכניו יהיה לאב המון גויס שיתאמת שיטתו באלקות לכל היודעים שמו שכלא שום פקפוק הוא עושה ויהיה לרבי. [וזה מורה שם אב כמו אב לפרעה] להמון גויס. ומפני זה הטעם עשה משתה גדול ביום הגמל שיראו שכל בן זקונים הגולד ע"ד פלא בטח אין לו שום ספק בשיטתו ונבואתו מהשי"ת ודו"ק **והקימותי** כו' ולזרעך אחריו מאי קא מזהיר דלא תנסוב נכרית ושפחה דלא ליזול

זרעך בתרה וביזחק לא נאמר אחריו משום דאברהם לוח שלא ליקח אשה ליקח מזנות הכנעני וביעקב נאמר ולזרעך אחריו צפ"י וישלח משום דליחק לוחו שלא לישא מזנות הכנעני היה מקום לאמור שזה מפני שרצקה אמרה קלתי בחיי אם לקח יעקב כו' למה לי חיים אולם אחרי מות רצקה אין קפידא וכאן כבר מתה רצקה קודם בואו לאזיו לכן אחר דלא לנסוב כנענית ושפחה רק שיהיו זרעו מיוחסים אחריו ויעוי' פכחים סוף אלו עוברין אפשר אברהם הזהיר את ילחק כו' כו' ודו"ק.

והקימותי את בריתי כו' את ארץ מגורך ארץ מגורך ארץ כנען פירוש דהכנעני הי' לו קנין פירות עד דור הרביעי והשם נתן לאברהם הארץ לאחוזת עולם. היינו קנין הגוף. וא"כ לא הי' יכול אברהם לקנות הארץ בחוקה משום דכל מה שמועיל לארץ הוי קנוי להכנעני ובשל כנעני עבד כמו שכתב המשל"מ בשם גדולי הדור צפ"א ממכירה יעו"ש. לכן לוחו הקצ"ה על המילה שהוספת מלה שלא נלטוה נח הוי כנתינת כסף וכמו בפועל ע"ז דף ס"ג וזוה קני ארץ ישראל. לכן ונתתי כו' את ארץ מגורך שאתה גר והוא קנוי לכנען לקנין פירות שיהיה שלך לאחוזת עולם ולכן אמר כאן נתתי לך ולא בשום מקום ומה שנוהו לילך לארץ ישראל לא נחשב כמו כסף שכבר פי' רש"י לך לך להנאתך ולטובתך. **ואתה** את בריתי וכו' לדרתסי. חסר כתיב לרמוז כי דור המדבר אינם נמולים מפני שלא נצבה להם רוח לפוגית כדאמר יבמות פרק הערלה וכזה דרשו רז"ל גבי קשת יעו"ש:

המול ימול ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בצערכם כו'. צפרק אין מעמידין דף כ"ז דריש דעו"ג פסול למול וכן מומר לערלות ועיין ירושלמי שבת פרק ר"א דמילה ומדרש רב ור' יהודה מכשיר מילת עו"ג דלא דריש הך קרא. וגראה לדעתי כי יש בזה ענין גדול. דהגמרא בשבת פרק ר"א קליה דריש דכבר כתיבא וכן שמונת ימים ימול לכס כ"ז לדרותיכם יליד בית ומקנת כסף. ולמה חזר וכתבו כאן היינו דיש יליד בית ומקנת כסף שנימול לאחד ושם קאמר דאם לקח שפחה ועוברה וילדה אם הטבילה קודם לידה זהו מקנת כסף שנימול לשמונה ואם הטבילה אחר לידה זהו שנימול לאחד. וכן ביליד בית כשקנה שפחה ונתעברה אללו ג"כ עיין שם לת"ק כדאית ליה ולר' חמא כדאית ליה בלקח שפחה ע"מ שלא להטבילה. א"כ הא דנימול ליום אחד מקנת כסף ויליד בית מיירי שגולד כשהשפחה לא טבלה וא"כ להיטו

קצו

בראשית ט נח

אונקלוס

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אֹתֵי הַבְּרִית

אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין

כָּל־נַפְשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אֶתְכֶם לְדֹרֹת

עוֹלָם: יב אֶת־קִשְׁתִּי נֹתַתִּי בְּעֵנָן

וְהִיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין

הָאָרֶץ: יד וְהָיָה בְּעֵנֵי עָנָן עַל־

לְחַבְלָא אֲרַעָא: יב וַאֲמַר
 יי דָּא אַתְּ קָיָם דִּי אֲנָא
 יִהְיֵ בֵין מִימְרֵי וּבִינִיכֹן
 וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דִּי
 עִמְכֹן לְדִרְי עֲלֻמָּא: יג יִת
 קִשְׁתִּי יְהִבִית בְּעֵנָא וְתִהִי
 לְאוֹת קָיָם בֵּין מִימְרֵי וּבֵין
 אֲרַעָא: יד וְיִהִי בְּעֵנֹתַי
 עֲנָנָא עַל אֲרַעָא וְתִתְחַזִּי
 קִשְׁתָּא בְּעֵנָנָא: טו וְדִכְרִינָא

הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקִּשְׁתׁ בְּעֵנָן: טו וְזָכַרְתִּי אֶת־

שפתי חכמים

רש"י

והולך: (יב) לְדֹרֹת עוֹלָם. נכתב חסר שיש דורות
 שלא הולכנו לאות ר לפי שזדיקים גמורים היו כמו
 דורו של חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן
 יוחאי (נ"ח): (יד) בענני ענן. כשחעלה במחשבה לפני
 להציא ש חשך ואצדון לעולם:

ר נראה לי דכך פירושו לדרת עולם את קשתי נתתי בענן. ורצה
 לומר בזמן שהדורות חסרים שהם רשעים צריכין לאות הקשת, ובזמן
 שהדורות מלאים שהן צדיקים אין צריכין לאות הקשת וק"ל, והרא"ם
 כתב דהכי פירושו הואיל וכתוב לדרת חסר, קרינן לדרת בקמ"ץ
 תחת הר"לית ופת"ח תחת הרי"ש לשון דירה, ורצה לומר לכל
 משפחה ומשפחה הדרים בעולם את קשתי נתתי בענן, ואפקיה בלשון
 יחיד לומר שיש דורות וכו', ומהרש"ל פירש אילו נכתב לדורות
 מלא הוה אמינא כל הדורות לעולמי עד הוצרכו לאות, אבל עכשיו
 שכתוב לדרת חסר לדרת שהם לעולם הזה הם צריכים לאות אבל לדורות שהם לעולם הבא הדרים בעולם, אין צריכים לאות: ש פירוש
 דהאי בענני ענן לאו עננים ממש קאמר, אלא כלומר אם יהיו ראויים למבול ותעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון בעולם, ונראתה
 וגו' ולא יהיה עוד וגו', אבל אי פירש עננים ממש למה אמר ולא יהיה עוד המים למבול, וכי בשביל שיהיה עננים על הארץ ראויים הם
 למבול, (מהרמ"ט), נראה לי דיוקו דרש"י הוא מדכתיב ענן על הארץ שיחס הענן אל הארץ, וכי מה שייכות יש לענן אל הארץ, הוה ליה

רמב"ן

אבן עזרא

(יב) אות. זכר ונקבה:
 (יג) את קשתי. הנה נתתי עמה קשת בענן. ואין פירושו
 כאשר אמר הגאון כי נחמלה היטה:
 (יד) בענני ענן. קל הנו"ן הראשון והיו ראוי להדגש
 צעזעור שהוא מהצנין הכנז כמו צדכרי אמן:
 ונראתה הקשת. אילו היינו מאמינים צדכרי חכמי יון
 שמלטה השמש חולד הקשת. יש לומר כי השם חוק אור
 השמש אמר המנול והיא דרך נכונה למצין:

יב. זאת אות הברית אשר אני נותן. המשמע מן
 האות הזה שלא היה קשת בענן ממעשה בראשית,
 ועתה ברא ה' חדשה לעשות קשת בשמים ביום ענן.
 ואמרו בטעם האות הזה, כי הקשת לא עשאו שיהיו
 רגליו למעלה שיראה כאלו מן השמים מורים בו,
 וישלח חציו ויפיצם בארץ (תהלים יח טו), אבל עשאו
 בהפך מזה להראות שלא יורו בו מן השמים, וכן דרך
 הנלחמים להפוך אותו בידם ככה כאשר יקראו לשלום
 למי שכנגדם. ועוד שאין לקשת יתר לכונן חצים עליו:

ואנחנו על כרחנו נאמין לדברי היונים שמלטה השמש באויר הלח יהיה הקשת בתולדה, כי בכלי מים לפני
 השמש יראה כמראה הקשת, וכאשר נסתכל עוד בלשון הכתוב נבין כן, כי אמר את קשתי "נתתי"
 בענן, ולא אמר "אני נותן" בענן, כאשר אמר זאת אות הברית אשר "אני נותן". ומלת קשתי מורה שהיתה
 לו הקשת תחלה. ולכן נפרש הכתוב, הקשת אשר נתתי בענן מיום הבריאה תהיה מן היום הזה והלאה לאות
 ברית ביני וביניכם, שכל זמן שאראנה אזכיר כי ברית שלום ביני וביניכם:

ואם תבקש מה טעם בקשת להיות אות, הנה הוא כטעם עד הגל הזה ועדה המצבה (להלן לא נב). וכן כי את

אבי עזר

(יב) אות זכר ונקבה וכו'. כמו זה לך האות. והרבי אבות. וטעות נפי המון לומר אבותיות כי מן רבו אבותיות הנפרד אמה מרצנות
 קודש. ולא כן דעת הרב צעל לוח ארש:

האמיתי ע"כ אמר לו אחי הוא עקיבא כנ"ל והנה כיון שגשחוק בצלפולו ש"מ שעדיין לא הגעת לרועי צקר ר"ל להיות צבור שור שהוא צקר, ח"ל אפי' לרועי לאן לא הגעתי שצמעשי אינני כגדולי אבות הראשונים המכונים רועי לאן ומכ"ש להיות רועי צקר לעמוד נגד השור כנ"ל וק"ל. [תקס"ח].

והיה כלאח משה אל האהל וגו' והשתחוו איש פתח אהלו, י"ל עפ"י מ"ש צתשובו רדב"ז אי דרש שישראל חשבו מרע"ה לאלהות שהרי עשו עגל למלאות מקום מרע"ה והנה הרדב"ז רצה לנדותו אם לא יחזור צו ע"ש צח"א, וע"כ נ"ל לא ראו ישראל להשתחוות לפני משה בעברו לפניהם יען השתחוו לעגל שלא יראה ח"ו כמשתחוה לו השתחויות אלוהות, ומ"מ ראו לכבדו כהשתחויו לרצם ע"כ קמו נצבו פתח אהליהם והביטו אחריו עד בואו האהל וראו העין שם והשתחוו איש פתח אהלו לשכינה וצכללו גם כבוד התלמיד מרע"ה. [תקל"א].

ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו, משמע שזכה עתה יותר ממה שהי' קודם לזה והיינו משום שהשדוכו ויציטו אחרי משה [כקידושין ל"ג]: ואשרי מי שחושדין ואין צו, ול"ל אייבוי אפקי לקלא והיינו דתן ואזירם וכדומה ויב"ג נער לא ימיש פי' לא נתעלה יותר אע"ג דצבתעלות הרב ה"ו לו להעלות גם התלמיד, אבל עלייתו של רב דכבא לא ה"ו ע"י יגיעה ועמל צחורה יתר אלא ע"י השדה ע"כ לא ה"ו ליהושע חלק צוה ולא ימיש מתוך אהלו ומדרגתו ומה ה"ו מדרגת מעלתו שהוא ה"ו האשכל הראשון מן האשכלות שבישראל כמבואר במס' חמורה [ע"ו]: ע"כ ס"ת לא ימיש מתוך האהל אותיו אשכל, ור"ת אותיו מילה על שהוא מל ישראל שנית והיינו פריעת מיל"ה. [תק"י"ג].

בפי' אין דורשין [הגיגה י"ג]: תמה צם' טורי אצן צסדר מרכבה שצחוקאל אדם אריה שור נשר ואח"כ כשנתהפך שור לכרוצ נשתנה סדרן כרוצ אדם אריה נשר, ולק"מ דצמקום שצעלי השוצה עומדים אין לדיקים גמורים יכולין לעמוד על כן כרוצ שהיה צמקום שור עגל, אחר שנתהפך ע"י השוצה לכרוצ הוא קדם לאדם לדיק מעיקרא. [תקל"ג].

ועתה אם נא מלאתי חן צעיניך וגו' למען אמלא חן צעיניך, כבר מלא חן ועוד ימלא חן, היינו השואות חן חן לה, צי פעמים חן קי"ו כחמות אותיו משה כי מ"ם כ"ו ש"ן ע"ו ה' י"ד, לרף כ"ו ע"ו י"ד עולה קי"ו, וכשניטל מישראל עשר אורי שצעשרת הדברות נחשכו מאור עיניהם ולא יכלו להביע צקרן אור פני משה שהי' קי"ו ונחסר י"ד וצמקום ששין של משה עולה ע"ו נעשה ס"ו והיינו מסוה צמקוב משה וק"ל. [פק"ח].

וראית את אחורי ופני לא יראו, י"ל ע"ד רמז שהסם הוי' ית"ש עם אותיו שלפניו עדה"ד ושלאחריו כוז"ו הוא גמטרי' פ"ז כמו אני יהי' שהוא התיקון השלם שעליו נאמר [ר"פ ואתא] וידעתם כי אני ה' אשר נזכה לזה צמכרה צימינו, אך אחר חטא העגל רצה לסלק שכינתו לגמרי ונחפלה מרע"ה ולא הועילה חפלתו לשו' לימי עלומיו הנ"ל לגמרי ליחד הוי' עם אותיו שלפניו ושלאחריו ויהי' ראשו כחם פ"ז אלא רק וראית את אחורי"י השם הוי' עם כוז"ו גמטרי' ס"ה כמו אדני"י שהוא השראת שכינה אבל פני לא יראו עד לע"ל צמכרה צימינו ח"ה. [תקפ"ו].

וראית את אחורי ופני לא יראו היינו דאחז"ל [ילק"ש] שצקש לגלות לו שבר של לדיקי לע"ל ולא הודיעו כי עין לא ראתה אלקי זולתך יעשה למחכה לו אך שכן צעולם התחי' גילה לו שהרי הוא צעלמו ה"ו לפני חמה שלע"ל והנה שם הקדוש שג' תחית המתים הוא ע"ל גמטרי' ה' אחד, והוא אחורי השם הקדוש כוז"ו גמטרי' ע"ל והיינו וראית את אחורי, ופני האותיו שלפני הוי"ה עדה"ד גמטרי' כ"ב, אשר צ"ך אתפאר שהוא שבר העוכ"צ עין לא ראתה היינו פני לא יראו. [פק"ה]; ועי' עמי י"ג טור א'.

וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שצרת ואחז"ל [שצת פ"ז]. יושר כוחך ששיצרת י"ל משום שמרע"ה אמר למלאכי' אחם כבר עצרתם על התורה צאלכלם צצ"ח צצית אצרהם אצינו ע"ה [מוצא צצעה"ת פי' וירא] וא"כ ל"ל מה שצברו ישראל על התורה קודם נתינתה לא נחשב להם לבלום, כי עדיין לא נלעוו משא"כ המלאכי' שהרי מאז ה"ו התורה צשמים ממעל, והנה עתה שעשו העגל ועברו על לא יהי' לך, אחר שקצלו התורה א"א שיוותן להם לוחות אחרי' כראשונים שכי עליהם לא יהי' לך, אי לאו שמרע"ה שצר לוחות ונידונו כפנוי' כאלו לא קצלו מעולם, וזהו שאמר וכתצתי על הלוחות את הדברי' ממש כאשר ה"ו על הלוחות הראשונים והטעם משום אשר שצרת הראשונים וה"ל כפנוי' וק"ל. [תקס"ו].

פסל לך וגו' אשר שצרת אחז"ל [שצת פ"ז]. יאישר כחך ששצרת יל"ד מ"ע רמז לו כן צלוחות שניות ולא מיד צשעת שצירה, וי"ל הנה י"א [ילק"ש] רמז של"ג] כי מרע"ה לא. שיצר הלווחות אלא כיון שפרחו האותיות היו האצנים כצדים על ידיו של משה ונפלו ונשתצרו ומ"ו צבהלאה הקצה על זה דברי לוחות שניות העלום להר אחר שפסלם מצלי שנכתבו עליהם אותיות ע"ש. ונ"ל הכל חמת כי מרע"ה גרם לפריחת אותיות הקדושים כי לעוצת ישראל שידונו כפנוים המשך האור הקדוש מן האותיות הקדושות

אשה דחזרת, אבל צמת תוך לי פקע הכקדש עכ"ל, ושמתחי שכוונתי צמתי האמת צכוונה דברי הרשצ"א.

ע"ב צהר"ן ד"ה מדלא קתני כו דהיינו אגשים וכו'. ק' לי דנימא צאמה דשחורי הראש דוקא קאמר למטע קרחי ובעלי שיצה ומשי"ה לא אמר מצעלי שער דחזי לא היכ ממוטע רק קרחי ולא צעלי שיצה, ולי"ע.

דף ל"א ע"ה מתני שאני נהנה לישראל כו'. כחצ התו"ע יח"ל דוקא נקט אומה שלימה דלילו מחזירו. הנין צמ"פ דלקמן דלא ימכור ופירש ה"ר"צ גזירה שמה יקח כו' אבל אומה שלימה לא גזרו דח"ה לו שיפרוש מכולם כ"כ הרמב"ם. צמ"פ מהי נדרים. צחשונה כחצתי להקשות דמ"ל לדמות אומה שלימה. לאומה ישראל. ה"ל דהטעם דלא גזרו הכה דכמו דמלינו צסוגיא. דצ"מ דאסרו רביה עו"ג משום שלא ילמוד ממעשיו. ופירשו שם ה"ה דשאר מו"מ שרי היינו דאפשר לעשות כן ג"כ עם ישראל אבל רביה דהיי עסקיו רק עם עו"ג חיישינן שילמד ממעשיו ח"כ י"ל משי"ה ליג דח"כ יצטרך לעשות כל עסקיו עם עו"ג ויש צה קלקול וחשש דילמוד ממעשיו אבל צאומה אחרת אין רחי להמכר.

שם מתני לוקח ציזח. עיין לקמן דף מג ע"ה. **בהר"ן** ד"ה אמר שמואל וה"ל כשמואל. כשואל. ועיין צהר"ן פ"ק דמסכת פ"ז דף שלג ע"ב ולי"ע.

ע"ב גמרא מתני צצניא. מילטא, אבל צצניא חריפה הוי הנחת לוקח לחוד וצצניא דרמי על אפייה הוי הנחת מוכר נחוד. וכל זה דוקא צצור אבל צלוקה צפחות צכל ענין הוי הנחת לוקח וצלוקה ציזח. צכל ענין הוי הנחת מוכר.

שם גמי צהליכה חייב. ע"י צהר"ן פ"ק דמס' פ"ז דף שלג ע"ב. **שם** מתני גדולה מילה שזוחה את כנגעים. אף דצקנילית צהרת עוצר על ל"ה ועשה. שצת פרק ר"ה דמילה. וכי תוסי שם ה"ה דלא ילפינן מנייה צעלמא דעשה דוחה לל"ה ועשה. דמה למילה שצכרתו עלי י"ג צריחות.

שם גדולה מילה שאלמלא ה"ה לא צרה הקצ"ה עולמו, שנאמר **אם לא צריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתו ואחריון לקמן גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא צריתי משמע דאם לא צריתי קחי אחרויכו ע"י מילה ועל התורה, והנה על התורה הפשט פשוט צריתי יום ולילה דכתיב צו והגית יומם ולילה, אבל על המילה אינה עובדה צנילה, וצחסי יו"ע כ' דפסקיה לקרא, אם לא צריתי, אזי יומם ולילה חוקות ש"י לא שמתו, דהיינו את ככל לא שמתו, והוא דחוק, ויזחר נראה דצאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש צעונלות אפרים (מאמר ש"צ) שמיילה חלוגית ה"ה סיבה למילה פנימית מערלה לצ, כשימול ערלה לצצו אז י"ה חדרי לצו פחוחים להצין ולהשכיל עי"ש, ח"כ מילה מצוה למילה לצצו להצין ולהשכיל צחורה ומלוא, ח"כ יש לומר דאם לא צריתי היינו ג"כ מילה דעי"ז צל לשערי תורה להגות יומם ולילה.**

וממתק צה יותר דצרי כלצו (סי' רס"ה) [דיש מתמיכים למה יצרך האב להכניסו, ה"ה המוחל שנתו, ושנתו של אדם כמותו, וכיון שהמוחל מצרך על המילה מה צורך לאב לצרך להכניסו, ה"ה המילה ה"ה צריחו של ח"ה, וי"מ צצרכת להכניסו אינה כלל על המילה רק האב משצח ומצרך לדי שמיים ה"ה והלאה מוטל עליו עוד מלוא אחרות הגגרות אחר המילה, והם שמואה לפדותו אם הוא צכור וללמוד תורה ולהשיאו אשה, עי"ש] להכניסו היינו על הגרירה ממלוא זו ללמוד תורה דזה נגדר מחוק המילה דחכה למול ערלה לצצו להשכיל צחורה ומלוא, וכיון דחייוב גמור על אצי האב ללמוד תורה ממילה שייכות צצרות יותר עליו, שצהו הגורם לצל לשערי התורה.

דף ל"ב ע"ב מתני אבל משאיל לו כו'. ואף דמלחא דפשיטא ה"ה מ"מ איידי דחני רישא לא ישאילנו חני נמי סיפא אבל משאילו. ולפי ה"ה איצט"י צגמרא דמוחר להשאילו עוצת להצרות שה"ה חצוב ויצכדו לו מחלל מפדשי חכו דקתני אבל משאילו עוצת דצכ"ג מייחי וה"ה חידוש שפ"י.

דף ל"ד ע"ב לאפוקי אצמני, ק"ל סוף סוף ה"ה כשנהנה מהכר היינו כשאוכלו ה"ה מתנה דאצמנה ונתן לו רשות להכלו וח"כ כשעטלו ה"ה מתנה לו, והר"ש צפירושו אצכר לה דמיד כשאצמנו ה"ה נהנה שמכדו, ולא זכיתי להצין דה"ה מתנה ג"כ [מהני] אלא דמה צכך דכוח לא אכר ה"ה עליו רק שהכר אכור עליו, ואם כן צאצמני. מה צכך שמכדו דה"ה ה"ה ה"ה רשאי ה"ה ליכנות ממנו, וצעינן כנחתו מכר דהיינו כשאוכלו צכר ה"ה שלו צמתנה, וכי יאיר עינו. — צסוגיא ז'. ע"י מ"ש לק' מ"ז ע"ה.

דף ל"ה ע"ה חיתובי ח"ל השאילני, תמוכ לי ה"ה רצח אמר רק דמוכח דצח לאכור עליו אף צמתנה דלאפוקי מאי חכו שייך צככר דלא שייך ענין שאלה רק לאכלו (ואף דשייך הנחה צעלמא צלא אכילה כגון לחמם צו דצמצי צירושלמי שהצ"ה הר"ן סוף סוגי ח"ל כיון דחינו מלוי כ"כ לא אסיק אדעתיה על זה) אבל ה"ה צפרתי וצכסי ליכא הוכחה זו [דצח] לאסרו עליו צזמן שה"ה פרתו לענין שלא להשאיל לו פרתו וצכסיו דאכור עליו כ"ז שה"ה פרתו וצכסיו אבל לא צמתנה ולע"ג.

שם למעול מקבל יכול לומר בחיורה, קשה לי אמאי לא פשיע כן ממחני ערוכה צמעילה חכר שליח חנווני מעל כשיזיחא כרי דקודם חינו מעל והר"ש הציח. כאן מתני זו ולי"ע. (וע"י חורעק"ה מעילה חוח ע"ו).

בהר"ן ד"ה מח וכו' וקי לצבא דאכר. ק"ל ה"ה רצח פשע רק מכה הוכחה דלילו ככרי עליך לאפוקי מאי וכדפי הר"ן לעיל חכו שייך צככר דסתם הנחת ככר רק לאכילה וכמ"ש הר"ש אבל ה"ה צפרה וצקורדוס ל"ש הוכחה זו דצח לאפוקי צעוד שהפרה שלו אכור להשאילו ליכנות ממנה אם כן י"ל דצח מודה צזה דמוחר צנותן צמתנה ולי"ע.

בהר"ן ד"ה דיקא נמי וכו' שאין צכתיבה שום וכו'. וכיולא צזה כחצות צ ע"ב.

ע"ב שברי אדם מצ"ה קרבן וכו' ע"י צר"ן. וקשה לי ה"ה ח"ה ה"ה צאפצרי דקענה ילדה היינו מוקמי שיצ"ה קרבן עבורה, ואף דקענה נשואה ילדה מרשות אצי וכמו דאמר"י צצז על צניו הקענים אף דצן חינו צרשות אציו חו דמיירי צצניחה ח"כ ה"ה כי מוקמי צשוטה אפשר לאוקמי צצחו גדולה ושטה שאציה יציח קרבן ואפי צעודה צרשות אציה משכחת לה שה"ה נערה ואף דאין צין נערה לצוגרת רק ו' חדשים מ"מ משכחת צכפילה ולי"ע.

בהר"ן ד"ה ומלמדו מדרש דמלוא וכו'. עיין ר"ה דף כה ע"ה וצטורי חצן שם ד"ה וצשופר. ד"ה שמששות צמוך וכו' קענה שחלד. עיין צסדרי עכרה צחי למסכת נדה דף נב ע"ב ד"ה ודע דמסקינן.

תוד"ה איציעיא לחו וכו'. ממחני חו מצרייתא. עיין לקמן דף עב ע"ה צר"ן ד"ה ולענין.

דף ל"ז ע"ה וחני עלה אלא שפיגולן פיגול. עיין צר"ן והר"ש דנדחקו צמה דנח פרכין ממחתינתן לחוד, ותמכני ה"ה צפשוטו דממחני יש לומר דצאמת חין פיגולו פיגול דלחקוני שדרתיך, אבל מ"מ כיון שהקרבן לא נעשה צככשר דעצודה צמחשצת פיגול לא ה"ה עצודה וכו' הקרבן פסול, וגדוזה מח כחצ צהר"ן צחולין ספ"צ דצשוטע צהמת חצירו נע"ז למ"ד חין אדם אכור דצר שאינו שלו מ"מ אכורה צאכילה דמ"מ השחיטה לא ה"ה שחיטה לחתירו, עכ"פ צקדשים דצעינן הקצבה צודאי הקרבן פסול, משי"ה חייבים לשלם, לזה לריך למפרך מצרייתא דקתני אלא שפיגולן פיגול דמשמע דה"ה פיגול ממש לחייב עליו כרת ולי"ע.

שם שכן אדם מצ"ה על אשחו שוטח כר"י. קשה לי ה"ה מח דאמרין לעיל גצי יולדת שכן מצ"ה על אשחו כר"י היינו כיון דחויצי קרבן דאשה על צעלה מוקמי לקרא דחלח תורה היגודת לצרות אשחו שוטח וכמ"ש הר"ן שם אבל צחלצ דלא כתיב חורת ליכא רביחא וצאמת חין מצ"ה על אשחו שוטח כיון דלריך דעת ולע"ג.

עוללות חלק ג עמוד יג מאמר שצא שצב במילה אפרים קלג

שצב סמך מיל' **בראשית** ברא אלהים לבראש' דורשי רשו' בשלשה מקומות אמרו שמלת בראשית אותיות אש ברית רמו לתורה שנמשלה לאש ולמילה שנקראת ברית אשר בעבורה ברא הקב"ה שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ודלילה וגומר :

בגמרא מנינו פעם אחד נדרש מקרא זה על התורה ופעם א' דרשוהו על המילה ונוכל לומר שחרווייהו אינהו ביה שאם היה מדבר במילה לבד א"כ מהו שאמר יומם ולילה הלא אין זמנה זלילה שנאמר וביום השמיני ימול אלא שהוא מדבר בתורה שנא' בה ובתורתו יהנה יומם ולילה - ואם מדבר בתורה לבד למה אמר בריתי הרי נאמר ובתורתו יהנה יומם ולילה אם כן ההוגה יומם ולילה בתורה התורה נקראת על שמו וה"ל ג"כ למימר בריתו אלא שגם במילה הוא מדבר כד"ל זאת בריתי אשר תשמרו כי המילה היא חלק גבוה שאדם מפרש מעשר לשם ה' כי ראש הגויה הוא אחד מעשרה שלישים שבעיר קטנה והוא נחשב כקרצן הבא לשם ה' לכך נאמר בריתי - ועוד שאמר חקות שמים וארץ כי המילה נקראת חק וכמו שאנו אומרים וחק בשארם הם ובזכות חק המילה שמתי חקות שמים וארץ - ושמם וארץ הוא בעצם תיקון החומר והשכל כי החומר מן הארץ מוצאו והשכל מן השמים והתורה יש בה אש שחורה על גבי אש לבנה דהיינו הנגלה והנסתר - הנגלה תיקון החומר והנסתר תיקון השכל - וכן המילה יש מילה פנימית וחיצונית כנגד תיקון החומר והשכל כמבואר למעלה במאמר ש"ץ ע"ש - זה"ש בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ועוד שהיא באה ראשונה לאדם בהיותו במעי אמו שמלמדין אותו עם כל התורה כולה - ובשביל המילה שהיא מנייה ראשונה לאברהם ומנייה הבאה לכל אדם ראשונה בצאתו לאויר העולם בשביל ראשיות אלו ברא הקב"ה שמים וארץ - ובפרקי אבות דר' נתן אדם הראשון נברא מהול שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו ויש לדקדק מאי משמע האי בצלמו שנברא מהול ו"ל ע"ד שנאמר בצלמנו כדמותינו פי' רש"י להבין ולהשכיל והוא הנורה הפנימית **וכבר אמרנו שמילה חיצונית זו היא סיבה למילה פנימית מעלת הלש כשימול ערלת לבו אז יהיו חדרי לבו רחבים והמה פתוחות להבין ולהשכיל כד"ל ולפי ראה הרבה חכמה - ובהפך זה בספרנו של אדם כאשר עת לבו מהבין ארז"ל אדם הראשון משוך בערלתו היה שנאמר והמה כאשר עברו ברית - ונראה לפרש ע"ד ארז"ל אדם נצטוו על ז' מצות אחד מהם גילוי עריות ואסמכות לפסוק ויזו ה' על האדם לאמר ואין לאמר אלא גילוי עריות שנאמר הן יסלח איש אשתו ומדרש זה המורה מה ענין לאמר לג"ע - אלא לפי שהמילה שנתנה באמירה שנאמר שש אנוכי על אמרתך באה למעט המשגל ע"כ אמרו לאמר זו ג"ע ר"ל שלא יחטא במילה שנתנה באמירה ואז לא יבא לידי ג"ע -**

ובג"ר

דד

אם הפירוש חקון המדות א"כ מהיכן יתקן את הקטן אם מן הפה שלא ידבר לשון הרע לא יוכל לדבר הרי עדיין קטן ואינו יכול לדבר טובה או רעה ואיך יתקן ערלת הפה - ואם מן האוזן שלא ישמיע לאזנו דברים בטלים הרי עדיין אינו יכול לשמוע ולהבין שום דבר כשהוא בן שמונה ואם מן הלש הלא עדיין אינו יכול לחשוב שום מחשבה - אלא ודאי אין הפירוש חקון המדות אלא חיתוך ממש ומאחר שלא פירש שום ערלה א"כ בוודאי לכולם נתמין ועל כרחק אמה ז"ל שיש איזו חיתוך באיזו ערלה מן ד' ערלות אלו שהחיתוך הוא יספיק לו לחקן כל ד' ערלות אלו גם כי יזקין אינו מועיל לו ויחפש אברהם בשכלו ולא מצא כי אם חיתוך ראש הגויה כי בחיתוך האוזן או הפה אין שום סכרה ופעם לומר שחיתוך זה שנעשה בילדותו יועיל לו לימי הזקנה בחיקון נפשו אך בחיתוך ראש הגויה יתוקנו כולם כי בחקון הראש יתוקנו כל החלקים החלוצין בדבר הראשוי לפי שכל עורקי הגוף שופכים לאבר זה ותיקונו הוא חיקון כללי שמחפשע לכל חלקי הגוף ומפעם זה הוא נקרא ראש הגויה - וכבר אמרנו שהמילה סיבה למעט רחיצת הדמים המסככים רחיצת המיית רגשת החלואה ומפעם זה אמרו הקדמונים שכת החלואה משכנו בכבד לפי שכולו דם - וזה"ש יצר תינוק

שצא יצר תינוק ואשה תהי' שמאל דוחה וימין מקרבת ר"ל הלש השכלי המונח בצד ימין דוחה כל החלואה מזה הרגשו שאין להם

הכליה - אומם הכבד שבצד ימין מקרבת אותה וכן ארז"ל כל מה שאסרה לנו התורה החירה לנו כנגדו אסרה הדם והחירה הכבד כו' - רצה בזה אסרה הדם לפי שרחיצת הדמים המותרים מחזיקים החלואה על דרך אבר מחזיק אבר כמו שאמר כי חלואה נפשך וכתיב כי הדם הוא הנפש וכדי שלא לדחות החלואה מכל וכל החירה לנו כבד המחזיק החלואה כאמור - ולעומת זה צהמולו מערלה לבדו הוא מרחיק החלואה המותרות עד אשר לבו רחב ורך לעיין במושכלות אשר מזה הנד ראוי לומר ששקולה המילה כנגד כל המצות והמספר יוכיח כמבואר למעלה כי הלש הוא יחד שהכל חלוי בו גדליהא בפרקי אבות רבי אלעזר אומר לב טוב ומסוק רואה אני את דברי רבי אלעזר מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם כו' א"כ הלש שקול כנגד כל המצות והמדות וכן אמר שלמה מכל משמר נזר לבך וגו' כי הוא צריך שמירה ביותר וכן התורה מתחלת צב"ת ומסיימת בלמ"ד אותיות לב כי הוא הפותח והסוגר - ואחר הצעה זו ראיתי להסמיק לאמור זה רמז למילה מן התורה מכל פרשה ופרשה מן בראשית עד וזאת הצרכה המחילין ומסיימין באותיות לב ועל פי ארז"ל שהמילה שקולה כנגד כל התורה כי לגודל מעלתה אין לך פרשה בתורה שלא זכר בה גודל מעלת המילה הן בפירוש הן ברמז וזה החלי בשם ה' להתחיל מצד ראשית להגיד כח מעשי ה' לעם ה' אלה למען יחזיקו בה לעולם :

עוללות חלקג עמוד ב מאמר תעו תעו במילה אפרים קנו

לאחד א פקיס שמים וארץ חלוי בה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה תקוה שמים וארץ לא שמתי זה"ש חקים שחקקתי בהם שמים וארץ ב שהמילה היא סיבת השלום החיצוני והפנימי זה"ש חקים שחקקתי בהם שמש וירח כו' השלום שבין הנריות והוא מהייחס אל המאורות כי הנר נקרא שלום בית בלשון חז"ל כי מזד האור שלום בעולם וכאשר חשת חושך ויהי לילה זו חרמו' כל חיחו יער אלו הרשעי' כו' ובדר' שהזכרנו שהשלום הוא מזד השובע ראוי לייחס גם שלום זה לשמש וירח המבטלין החבולה כמו שאמר וממנד הנזלות שמש וממנד גרם ירחים * הפנימי הוא השלום שבין הנורה שמשלה למאור הגדול ובין החומר שנמשל למאור הקטן אשר ממסלתו בעולם הזה הדומה ללילה ונאמר לו לך ומעמי את עמך כו' כי מחוך מישום החומר שלום יהיה לו מביח ומחון * ג שהמילה סיבת השובע בעולם זהו שאמר חקים שחקקתי על הים כמו שארז"ל כל העולם מתחמיה של ים חוקיטם הוא שותה כו' * ד שבזכות המילה יהיו ישראל ניזולין מצרו' כמו שאמר ערף נתן ליראיו יזכור לעולם בריחו שאשי' בזמן שהקב"ה נותן את יראיו לטרופ טרף מ"מ יזכור לעולם ברית המילה כי מטעם זה נאמר לאברהם במילה כי אב המון גוים נחתיך זה"ש חוקים שחקקתי בהם את החול לפי שהרשעי' נמשלו לים זועף של' הוי המון עמי' כהמות ימי' יהמיון והנדיקי' נמשלו לחול של' ושמתי את זרעך כחול הים ולא לענין הריבוי לכד נמשלו לחול אלא לענין שאין האומות יכולין להם כי האומות נמשלו לגלי הים כמ"ש כל משברך וגליך עלי עגרו וכן אמרו במדרש מה הגל כל אחת עולה וחושבת להניף את כל העוים ומיד כשהיא מגיע לחול היא נשברת והאחרות רואות מה שקרה לראשונה ואינה נכנעת ועולה גם היא כך פרעה וסיסרא וסחרב כו' כמו שנארנו בחיבורינו עיר גבורים בשער החשובה בס' ג' ע"ש ובדרך זה נמשלו הנדיקים לחול שהגלים נשברים בו וכמ"ש חייני אכלה בס * חייני כלים והם אינן כלים שנאמר כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתך שמה ואותך לא אעשה כלה וכל זה בזכות המילה לכך נאמר אשר שמתי חול גבול לים הוא החול שמסימים בו הערלות * ה בזכות המילה הקב"ה מהפך דין לרחמים זה"ש חוקים שחקקתי על ההיטוב כי משפטי השי"ת נמשלו לחיטוב * שנאמר משפטיך חתום רבה זהו שמצינו שם של רחמים במילה מי יעלה לנו השמימה ר"ח מילה וס"ת השם של ארבע שהם שם של רחמים זה"ש כי הגדלת על כל שמך אמרתך כי אמרתך היינו המילה שנחנה באמירה הגדלת על שמך לקבוע המילה בראש החיבות והשם בסופם הה"ד כי הגדלת וגו' * ו שהמילה סיבה להכנעת היצה"ר זה"ש חוקים שם חקוקים על היצה"ר * ז שהיא סיבה להביאו לחיי העה"ב ונהגלו מדינה של גיהנם זה"ש חקים המציאים את האדם לעה"ב שנאמר ויהי כל הנשאר ציון וירושלים קדוש יאמר לו בזכות המילה שנקראת קדושה כמו ונאלאיו חתם בלות ברית קודש זה שאמרו

בהם גם כי שהוא מהידוע שהקרבות הם כנגד הפרנסה שהקב"ה זן ומפרנס אותנו ומטעם זה המסילו המילה לקרבן כי גם היא סיבת הפרנסה כאמור זה"ש באליהו קנא קנאתי לה' זבאות כי עזבו את ברייתך את מזבחתיך הדם * ר"ל אחר שעזבו ברית המילה ח"כ הדם גם המזבח שהרי גם המילה נמשלה לקרבן כאמור לכך דרש רבי יצחק כיון שבא זכר לעולם בא שלום לעולם לפי שזכר אותיות זה כר ככר וסעודתו עמו בזכות המילה כאמור לכך הוא מביח השלום לעולם כשהשובע בעולם * וענין זה כולו מבואר בסר' את בחקותי הלכו וגו' ונחתי גשמיכם בעצם וגומר ונחתי שלום בצרף וגומר * וע"ד דליחא במדרש הרבתי את בחקותי הלכו חקים שחקקתי בהם שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה תקוה שמים וארץ לא שמתי * חקים שחקקתי בהם שמש וירח שנאמר כה אמ' ה' נותן שמש לאור יומם תקוה ירח וכוכבים לאור לילה * חקים שחקקתי בהם את הים שנאמר בשומו לים חוקי * חקים שחקקתי בהם את החול שנאמר אשר שמתי חול גבול לים חק עולם וגו' * חקים שחקקתי בהם את ההיטוב שנאמר בחקו חק על פני תהום * חוקים שהם חקוקים על היצה"ר שנאמר הוי החוקים חקקי און * חקים המביאין את האדם לימי העה"ב שנאמר והיה כל הנשאר ציון וירושלים קדוש יאמר לו ע"כ כר הוא ידוע שהמילה נקראת חק כמו שאנו אומרים וחק בשאר שם כי מזהו זה היא מן המצות שנקראו חקות לפי שהששן והאומות מונין עליהם לאמר מה העבודה הזאת לכם כמו סורטוסרופס הרשע כזכר למעלה במאמר הנ"ס ע"ש * ובה מיושב מה שמצינו בסנהדרין פרק חלק לכן הרחיבה שאלו נעשה ופיערה פיה לבלי חק ריש לקיש אומר למי שמשייר חק אחד וכדי יוחנן אמר לא ניחא למרייהו לומר קן אלא למי שלא קיים אפילו חק אחד חק אחד וכפי הנראה מדברי שניהם יוצאין מהיקף השכלי וזה מבואר כשדקדק בדבריהם אם לא שנאמר שנמילה ידברו שנקרא' חק * מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ובמזהו זה נוכל לומר שאם שמר המילה לכד ניזיל מדינה של גיהנם לפי שהמילה שקולה כנגד כל המצות עשה שבתורה גם העובר עליה אף אם קיים כל מצות עשה לא ינקה מדינו של גיהנם * לכך נאמר את בחקותי הלכו וגו' * וחשיב' מיני חובלת שנמשכו במילה זו * החובלת הראשון הוא שהמילה קיום שמים וארץ * השני הוא שהיא משלמת בין החומר והנורה השלישי שהיא סיבת השובע בעולם כאמור * הרביעי הוא שבזכות המילה הקב"ה עומד מכאן דין ויושב על כסא רחמים * החמישי הוא שבזכותה לא יוכלו לבלותה * הששי הוא שהיא סיבה לכניסת היצה"ר * השביעי הוא שהיא סיבה להביא את האדם לחיי העה"ב * וזהו סדרם במדרש זה * אחד

פרק לח

[טז] וכן נהגו לעשות סעודה ביום המילה⁹³. ויש סמך לזה במדרש⁹⁴ שאומר (בראשית כא, ח) ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, ביום ה"ג מל את יצחק, שעשה משתה ביום השמיני שנמול. וכן משמע (בנדה) [בכתובות] (ח, א)⁹⁵ שהיו עושים סעודה ביום המילה, דרב פפא סבר לברוכי שהשמחה במעונו אי לאו משום דאיכא צערא דינוקא. וכן אמר דוד (תהלים נ, ה) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, ורבותינו ז"ל אמרו⁹⁶ סעודת מילה, ומפרשים עלי זבח, זב ח', דם מילה שהוא זב לשמונה ימים. ופירש ה"ר משה כהן⁹⁷ שהטעם בזה, שהקב"ה חפץ כפי היות שאר כוחות הנפש נמשכות ונגררות אחר הנפש

מילה, ועי' בפ"י רד"ל שם אות מד שכן הוא פי' ר"ת בתוס', אמנם כפי' תוס' איתא בפסיקתא זוטרתא בראשית כא, ח, וכן איתא בהרבה קדמונים, ראה בתורה שלמה בראשית כא, ח סי' נו והערות שם. וכן ראה המנהיג עמ' תקפו ובהערה שם מקורות רבים. וראה שו"ע יו"ד סי' רסה סי"ב והגר"א שם ס"ק מז. 95. וראה מאירי כתובות שם. ויש לציין כי בדפוס ראשון איתא כאן במקום 'בכתובות', 'בנדה', וכ"ה בהמנהיג שם, וראה למהדיר שם, וצריך לתקן הדק"ס השלם כתובות שם עמ' מח. [ובכת"י גסטר איתא: שכבר עמד בזה דליתא בנדה אלא בכתובות הוא, והביא שם שגם במנורת המאור (ר"י אבוהב) סי' פב הביא מנדה, עי"ש, והוא שם כלל א נר שלישי ח"ב פ"א עמ' 189 במהדורת מה"ק, ודבריו שם בשם המנהיג, ועי"ש הערת המהדיר. ובשערי תשובה או"ח סי' תקנא ס"ק לג כתב שהכונה היא לגמ' ורש"י שם לא, ב, עי"ש. ולפי"ז יש חסרון בדברי הקדמונים, וע"ע פר"ח או"ח סי' קלה ס"א. וע"ע לעיל פ"ג הערה 112. 96. כ"כ הרד"ק שם בשם דרש, וז"ל, 'כי על ברית מילה שהחזיקו בה ישראל בגלות, וכן אמר וכורתי ברית עלי זבח, ביום שעושין ישראל ברית מילה עלי זבח הם עושים, שעושים שמחה ומשתה'. וראה המנהיג שם. 97. לא נתברר לי למי הכונה.

בדפוס ורטהיימר. 93. הבי' שם הביא דברי רבינו, והוסיף מהגמ' שבת קל, א שהמילה עושים בשמחה, ופירש"י שעושים משתה, ועי"ש בדרכי משה ס"ק יב שכ"ה באור זרוע הל' מילה סי' קמ, והוסיף שגם נהגו לקבץ עשרה לסעודה זו, וזה ליתא באו"ז שם. וראה שו"ת אור נעלם סי' ט (נדפס תקכ"ה) שנקט דסעודת מילה היא דאורייתא, אלא דהיינו דוקא במילה בזמנה, אבל מילה שלא בזמנה אינה מצוה אפי' מדרבנן, והביא שם מתשובות בית יעקב סי' עג (נדפס תנ"ז) שאין סעודת מילה אלא מדרבנן, עי"ש. וראה שערי תשובה או"ח סי' תקנא ס"י ס"ק לג שהביא דבריהם, וכתב שמדברי רבינו מתבאר שהסעודה היא רק מדרבנן, וכן לדעתו אין חילוק בין מילה בזמנה למילה שלא בזמנה, עי"ש. וראה כורת הברית (ר"א פוסק) סי' רסה בנחל ברית ס"ק סה. וראה בכללי המילה לר"י הגוזר עמ' 67, 'שאבי הבן מרבה שמחה ומשתה ויו"ט ומשלוח מנות למגדול ועד קטן, לחמניות וכו', וביצים, משום חביבות המצוה ולכבוד המילה'. [ועי' מילואים שטן]. וע"ע אמרי שפר לר"י חלואה עמ' קלא. וראה פי' סידור התפילה לרוקח עמ' תשלב-תשלג והערת המהדיר שם. 94. ראה פרקי דרבי אליעזר פרק כט, מדרש תהילים קיב, ב, וראה תוס' שבת קל, א ד"ה שש אנכי. והנה לפנינו בפרקי דר"א לא כתוב פי' הדרש הגמל דר"ל

ברכת המילה

המשכלת בעשיית המצות ובדרישת החכמה, שיהיה להם חלק בשמחה אשר תגיע לנפש המשכלת בעשותה המצוה או בהגיעהו לחכמה, וזה יהיה בעשותו סעודה במאכל ובמשתה. וכן אמרו ז"ל כי כשאמר הקב"ה אל שלמה בחלום הלילה (מ"א ג, ה) שאל מה אתן לך, ושאל החכמה והמדע ונתנם לו, כאשר מבואר שם בפסוק (שם יב), (ש)אמר⁹⁸ אחרי כן (שם טו) ויקץ שלמה והנה חלום ויעש משתה לכל עבדיו, ואמרו רז"ל (שיהש"ר פ"א א, ט) מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה⁹⁹. ע"כ.

[יז] וי"א¹⁰⁰ שלפדיון הבן מברכין שהשמחה במעונו משום דליכא צערא דינוקא. ולא יתכן¹⁰¹, דהא אמרינן התם (בכורות מט, א) דהיכא דמת הבן לאחר שלשים יום שצריך לפדותו, והתם ודאי איכא צערא דינוקא ולא מברכין. ואם כשלא מת הבן מברכין וכשמת הבן אין מברכין, אם כן נתת דבריך לשיעורין, שפעמים מברכין ופעמים אין מברכין¹⁰².

וי"א¹⁰³ טעם אחר שאין לברך על עשיית שום מצוה שהשמחה במעונו, ואע"פ שיש שם שמחה, שהטעם שבנשואין מברכין שהשמחה במעונו, מפני שמצוה ראשונה של נשואין נעשית ע"י הקב"ה בענין אדם וחווה, וכדאמרינן

כתב הריטב"א שם בשם התוס' בשם רבינו טוביה, ולפ"ר נראה ביאור סברא זו, דכיון דחזוין שגם במת הבן איכא מצות פדיון, ולא שייך התם השמחה במעונו, ש"מ שאין השמחה מכח המצוה, ולפיכך לא שייכת ברכה זו. והיינו שבוה הוא סותר הסברא הנ"ל שמברך הואיל ויצא מספק נפל. וראה להלן פרק לט סדר פדיון הבן ושם הערה 18. 102. והריטב"א שם כתב, זאין זה טעם נכון בעיני, דכיון דבהאי איכא סעודה ובהאי ליכא סעודה, לא שייך לומר שהשמחה במעונו. ולפי הנ"ל בביאור סברת רבינו טוביה, לכאורה לא השיב הריטב"א מידי, דזוהי גופא השאלה, דזה לא תליא בהמצוה, וש"מ דגם את הסעודה אין עושים בכלל המצוה, וצ"ע. 103. לע"ע לא מצאתי, וגם לא נתבאר להדיא הטעם הזה, ושמא משום דהשמחה במעונו היינו בשמים, עי' בראשונים כתובות ח, א, וכן המנהיג הל' אירוסין ונישואין

וראה אמרי שפר לרבינו יהודה בן מהר"ם חלואה פ' חיי שרה עמ' רכא-רכב, שמבאר באופן אחר ענין זה. 98. קטע זה תוקן ופוסק ע"פ כת"י הספריה הבריטית. בדפוסים איתא 'שאמר', ואינו מובן, שהרי בפסוק טו לא מובא שנתן לו את החכמה. 99. וראה כד הקמח ערך מילה דמילה היא בגדר קרבן, וכשם שבקרבן אכילתו מכפרת, ה"ה במילה עושים סעודה, עי"ש. 100. וראה תשובות פסקים ומנהגים מהר"ם מרוטנבורג ח"ב פסקים ומנהגים עמ' רלב, הגהות מרדכי יבמות סי' קכו, וכ"כ הריטב"א כתובות ח, א שם, והמאירי שם כ"כ בשם הגאונים, וכ"כ המאירי סוף פסחים, והוסיף הריטב"א דאיכא שמחה הואיל ויצא מספק נפל, וצ"ע מה שייך זה למצות פדה"ב, וראה לעיל פ"ג הערה 109, שסברא זו היא מבעל המאור, וראה להלן. וראה לרבינו להלן סדר פדיון הבן פרק לט בתחילתו, ושם הערה 12. 101. סברא זו

במציאות מה קרה ביום ט' בטבת רק "לא נודע לנו איזה היא צרה שאירעה בו" (לשון המחבר), שלא נודע לנו ולא היכרנו גודל הצרה, ולכן מתענים, ובביאור הענין נראה, שכדי שיהי' לאדם איזה שייכות עם דבר רוחני, צריך הוא להכיר מעלת הדבר ההוא, וכשאין אדם מעריך הדבר הזה כראוי, שוב אין לו שייכות להדבר ההוא ובודאי לא שייך שהדבר ההוא יגין עליו, ולכן כשכלל ישראל לא הרגישו גודל החסרון כשנחסר מהם עזרא הסופר, הרי מזה מוכח שלא הכירו גדולתו ושלא העריכוהו כראוי, ולכן לא הגינה זכותו עליהם, וכך כתב הגר"ח מוולאזין על הא דאיתא בחז"ל (תענית ל:): כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, והקשה דהול"ל יזכה ויראה בלשון עתיד, שיראה בשמחתה כשיבנה ב"ב, ומה הלשון הווה של זוכה ורואה שמשמע שכבר רואה עכשיו, ותירץ שמי שמתאבל על ירושלים זה סימן שהוא מכיר החסרון שיש לנו שאין לנו בית המקדש, וכיון שהוא מכיר החסרון אז יש לו שייכות לדבר הזה, וכיון שיש לו שייכות עם זה אז כבר זוכה ורואה קצת בשמחת ירושלים.

[ב]

ביאור ענין סעודה לגמרה של תורה

איתא ברמ"א בסוף הלכות תלמוד תורה (יו"ד סי' רמ"ו סכ"ו) דכשמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה, וילפינן זה משלמה המלך, דכתוב (מלכים א, ג) דכששלמה המלך קיבל הבשורה מאת הקב"ה שנתן לו לב חכם ונבון אשר כמהו לא הי' ואחריו לא יהי', הלך לירושלים והקריב קרבנות ועשה סעודה גדולה, ומבואר שם בילקוט (רמז קע"ה) "אמר ר' יצחק מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה", וצ"ע דהתם לא גמר שלמה המלך כלום, רק קבל עכשיו הלב נבון וחכם שיוכל ללמוד תורה, אבל לגמרה של תורה עדיין לא הגיע, ואיך ילפינן מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה.

ונראה מכאן שמגלים לנו חז"ל, שהשמחה שצריך להיות לאדם כשגומר מסכתא הוא לא מפני שלמד המסכתא וגמרה, אלא משום שע"י שלמד המסכתא הזאת קיבל לב חכם ונבון ללמוד מסכתות אחרות, וגם שע"י שגמר מסכתא שלימה מקבל סייעתא דשמיא גדולה מאת השי"ת ללמוד עוד ולסיים עוד, ואנו רואין משלמה המלך שכשיש לאדם שמחה כזו עושין סעודה, ונמצא ששמחת וסעודת הסיום הוא לא על מה שגמר רק על מה שעכשיו מתחיל.

ויסוד זה מצינו כבר ברבינו גרשום בפרק יש נוחלין (קכא:) שמבואר שם בגמ' שחמשה עשר באב נקרא יו"ט, וחד טעמא המובא שם בגמ' הוא מפני שהוא היום שפסקו מלכרות עצים למערכה, ופי' ר"ג שם, שהשמחה היתה שמכאן ואילך היו יכולים לעסוק בתורה, שכשאדם מתחיל ללמוד או ממשיך ללמוד, זו היא השמחה הכי גדולה ששייך שתהי'.

[ג]

הערה בפרשת פנחס

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" (במדבר כה, יא-יב). וצריכים אנו להבין מה מדה כנגד מדה יש בזה שנתן הקב"ה לפנחס ברית שלום בשכר שהרג את זמרי, הלוא אדרבה, לכאורה פנחס גרם מחלוקת בכלל ישראל ע"י שהרג נשיא מישראל, ולמה שכרו ברית של שלום.

אמנם, כשנעמיק בענין זה נראה שהשלום הכי גדול שאפשר להיות בכלל ישראל הוא כשכל ישראל עובדים השי"ת הלב שלם, וכן אנו אומרים בהתפילות של ימים הנוראים "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם", שכלל ישראל נעשים אגודה אחת בלי שום פירוד רק כשכולנו עושים רצונו יתברך בלב שלם, ונמצא שזמרי שפרץ גדר ועבר עבירה, הוא גרם פירוד בכלל ישראל, שע"י זה שעשה עבירה נמצא שאין כלל ישראל כולם עושים רצונו יתברך, ונתפרדה האגודה אחת המאגדת את כלל ישראל, ופנחס שהרגו וקנא קנאת ה' לבטל עוברי עבירה מתוך כלל ישראל, הוא גרם שכלל ישראל יהיו נאגדים עוד פעם באגודה אחת בלי שום פירוד ויוצא מן הכלל, ולכן זכה לברית שלום.

ענייני סיום מסכת

ע"א עיי"ש] אמר רבא שרי צורבא מדרבנן לאוקמיה נפשיה באתריה דלא ידעי ליה. ואי לישנא דצורבא מדרבנן משמע עם כל המתיבתא. אם כן מה צריך לאודעיה נפשיה. הלא מסתמא כבר יודעין אותו. אלא ש"מ עיקר כדפירשתי.

יש"ש ב"ק פ"ז אות מז

 כתב החידושי הרי"מ זי"ע מה שמנהג בין החסידים לעשות סיום מסכת בהט' ימים שמן ר"ח אב עד תשעה באב. ואמר משום שביהמ"ק נחרב משום שנאת חנם שהיה ביניהם [יומא ט:] ובמס' שבת [דף קיח.] אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכת עבידנא יומא טבא לרבנן. חזינן דאחד מרבנן דסיים מסכת החבירים היו עושים הסעודה ושמחין זה עם זה וזהו הפך שנאת חנם ומשום שבימים אלו הי' החורבן משום שנאת חנם. לכן עושים הסיום תיקון לזה.

חידושי הרי"ם עה"ת ירושלים תשמ"ו עמ' רל

 ידוע בשער בת רבים מה שאמרו בשם הגר"א [והובא בס' דברי אליהו דצ"ה ע"ב] כי בתיבת סיום הנגלה והנסתר עולים במספר שוה. סמ"ך ס' ששים וכן המילוי מ"ך ששים. יו"ד י' עשר וכן המילוי ו"ד עשר. ו"ו ו' שש וכן המילוי ו' שש. מ"ם מ' ארבעים וכן המילוי ם ארבעים לרמוז שהן הנגלה שהשתתף בפועל בעת הלימוד כולו והן הנסתר דהיינו שלא למד רק שמשותף בעת הסיום שניהם שוים בסעודת מצוה של הסיום. ע"כ. וכ"כ בשו"ת ויצבור יוסף שווארץ [ס"ס ז] בשם הרב הקדוש מאפטא בעל אוהב ישראל ואמר ע"ז הרה"ק מאפטא "ועם נעלמים לא אבוא" [תהילים כו ד] היינו אני רוצה לסיים המסכתא בעצמי ואיני רוצה להיות סמוך על שלחן אחרים. שו"ת יביע אומר ח"ד [חאו"ח סימן מב אות ג]

 ובתשיעי ספק שמיני אנו עושין שמחת תורה ומסיימין התורה ומתחילין בראשית וחתני תורה עושין סעודה לכבוד גמר תורה. ובמלכותנו בשושני"א עושים חתני תורה סעודה גמורה ומזמנין מבני הקהל ונותנים להם מאכלים טובים אוזות ותרנגולין - ומצאתי עיקרו של מנהג אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה בתחילת מדרש שיר השירים [פ"א פ"ט] "ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה'" א"ר יצחק מיכן שעושין סעודה לגמרה של תורה. גבי שלמה המלך כתיב "הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריו לא יקום כמוך" וכתיב "ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו" הנה כשנתן לו הקב"ה חכמה לכבוד החכמה עשה משתה. ומיכן למד ר' יצחק שהגומר תורה שכולה חכמה שצריך לעשות סעודה ומשתה. ספר אור זרוע - ח"ב אות שכ

ויש להעיר על המדרש הנ"ל הרי שלמה המלך עשה משתה על שהבטיחו הקב"ה "הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך" וא"כ אינו שייך לסיום ולגמרה של תורה אדרבא הרי רק עכשיו שלמה המלך התחיל לדעת את החכמה והוא שמחת התחלה ולא שמחת סיום ובארו בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל שעיקר שמחת הסיום אינה על מה שסיים שהרי ודאי חייב אדם לסיים כל מסכת שלמד אלא השמחה על התחלה חדשה שמעתה הרי הוא אדם שיודע מסכתא שלימה וממילא כל לימוד מכאן ולהבא אינו לימוד רגיל אלא הרבה יותר באיכות בעומק ורוחב שיכול לו לדמות מילתא למילתא וכו' וזהו הדמיון לשלמה שביום שקיבל חכמה הרי הוא לומד ומתעלה הרבה יותר. א"ה

אחר מתן תורה כתיב "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו" [שמות כד יא] וכתב הרמב"ן שם "טעם וישתו - שעשו שמחה ויום טוב כי כן חובה לשמוח בקבלת התורה כאשר צוה בכתבם כל דברי התורה על האבנים וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך [דברים כז ז] וכתוב בשלמה [דהי"ב א יב] החכמה והמדע נתון לך וגו' מיד ויבא ירושלם ויעש משתה לכל עבדיו [מ"א ג טו] ואמר רבי אלעזר מכאן שעושין משתה לגמרה של תורה [שהש"ר א ט] ונאמר בדוד אביו בהתנדבם לבנין בית המקדש ויזבחו לה' זבחים ויעלו עולות לה' וגו' ויאכלו וישתו לפני ה' ביום ההוא בשמחה גדולה [דהי"א כט כא-כב] ואף כאן ביום חתונת התורה כן עשו" רמב"ן עה"ת שמות כד יא

ומבואר מדברי הרמב"ן הנ"ל דסיום מסכת הוא שמחה של סיום כיום חתונת התורה כיון שאדם שמסיים מסכת הוא קונה עוד חלק בתורה בקנין נפשו ובשו"ת מהר"ם שיק [חיו"ד סימן שסז] מבאר דמהרמב"ן מבואר דיש מקור לסעודת סיום מן התורה. א"ה

"ויסמכו אהרן ובניו את ידיהם על ראש האיל" [בראשית ח כב] בשמחה ואותו היום עשאוהו יו"ט משל לפורע את חובו ועושה יו"ט כך כיון שנתקדשו הכהנים ונתקדשו הכלים עשאוהו לאותו היום יו"ט מכאן סמכו חכמים שכל המשלים מסכתא צריך לעשות יו"ט לחבירו כל שכן שמשלים לימודה וכן היה עושה כהן גדול יו"ט לאחיו בשעה שהיה יוצא בשלום מן הקודש. מדרש לקח טוב פרשת צו